

KELETKUTATÁS

A Kőrösi Csoma Társaság folyóirata • 2009. ősz

MISCELLANEA

Gelle Zsóka

A mani lámák eredete

Buchen Gyurme emlékére, 1930–2004

Amikor 1998-ban Indiában első alkalommal a mani lámákról kérdezősködtem, úgy tűnt, nem lesz szerencsém, nem nagyon hallott róluk senki, és az a néhány magas rangú láma, aki fiatalabb korából emlékezett a piactereken vagy Lhaszában a Barkhoron¹ mesélő mani lámákra, szintén nem biztatott. Többnyire azon a véleményen voltak, hogy a mani lámák kora lejárt, a film, a TV átvette az utcai mesélők helyét. Rádzspurban a Szakja Központban azonban egy szerzetes arca hirtelen felderült, amikor a mani lámákról kérdeztem. „Igen, a falunkban él egy mani láma – mondta – innen mindössze négy kilométerre.” Így jutottam el Dekjilingbe, egy apró emigráns tibeti településre, ahol a helyiek mind ismerték Buchen Gyurmét, a mani lámák egyik utolsó képviselőjét. Amikor szerény hajlékába léptem, vidáman üdvözölt, és azonnal ráállt, hogy életéről és hivatásáról meséljen.

Buchen Gyurme 1930-ban született Tö Selkarban, Tibet déli részén, az Everest közelében.² Családja a tibeti buddhizmus *nyingma* vonalát követte, Dzatul Dordzse Cshang volt a lámájuk, aki a környék híres reinkarnációjának számított, ő alapította a Dzarong Gompát (kolostort) 1902-ben a Tingritől délre fekvő dombokon.³ Újjászületése ma Franciaországban él. A mani lámákat *buchen*nek hívják ezen a vidéken, ezért kapta Gyurme is ezt a nevet. Nyolcéves volt, amikor nagybátyja elkezdte tanítani neki a *namthárok*at,⁴ a buddhista születéstörténeteket, életrajzokat, és első alkalommal tizenhárom évesen adott elő önállóan. Attól kezdve vándorolt Tibetben, főleg annak déli részén, hátizsákjában cipelve a tekeresképeket, melyeket a történetek illusztrálásához használt. Többször elzarándokolt a nem messze fekvő Cibri-hegyhez, mely Tibet négy szent hegyének egyike. Utazásai során összeismerkedett Buchen Norgyéval, aki szintén mani lámaként tevékenykedett, majd később az emigrációban a dél-indiai Kollegalban telepedett le. Életre szóló barátságuk ekkor kezdődött, mikor fiatalon együtt vándoroltak. Gyurme elbeszélése szerint a Cibri-hegyen a köveknek különös formája van. A mani lámák ide jönnek, hogy

¹ Bar-'khor: a középső kör, szűk utca Lhasza spirituális központja, a Dzsokhang templom körül.

² *Stod shel dkar*, azaz felső Selkar, *Stod rtsa skor*.

³ Dzatul Rinpoche Ngawang Tenzin Norbu, 1866-ban született. A helyiek Rongphu Szangyének, a 'Sziklás völgy Buddhájának' nevezték.

⁴ *Rnam thar*, szó szerint 'megszabadulás-történet'.

megkapják a Csenrézi beavatást.⁵ A Cibri-hegy körbejárása (*'khor ba*) öt napig tart. Százyolc buddhista kolostor, *gompa* van a körön, ezek között négy nagy kolostor és négy nagy hegycsúcs. A Cibrit négy folyó határolja. A négy nagy sziklát a *mkha' 'gro*⁶ tette oda, és van 108 temetőhely. A Cibri elmozdíthatatlan, mert négy oldalán négy nagy *phurbu*⁷ szögezi le (nagy kövek alakjában). Rengeteg zarándok jön ide távoli vidékekről, különösen olyan nagy ünnepeken, mint a *cho 'phrul dus chen* (az első tibeti hónap tizenötödik napja),⁸ a *dus chen sa ga zla ba* (a negyedik hónap tizenötödik napja),⁹ a *chos 'khor dus chen* (a hatodik hónap negyedik napja)¹⁰ és a *lha babs dus chen* (a kilencedik hónap huszonkettedik napja).¹¹

A kínai invázió után, 1959-ben Buchen Gyurme Indiába menekült. Megdöbbenve ismertem fel egy fotón R. A. Stein könyvében, melyet a szerző ebben az időszakban készített róla.¹² Később Dekjilingben telepedett le, és próbálta fenntartani a gyermekkora óta ápolt hagyományt. Minden évben a 4. hónap 25. napján egyhetes mesélésbe kezdett a falu főterén. Szukji Nyima, Nangsza, Kunga Rangdol történeteit adta elő leggyakrabban. Ilyen alkalmakkor reggel héttől este hatig mesélt nap mint nap, mivel egy történet előadása többnyire egy napot vett igénybe, de néha kettőt is.

A tanítások mellett az emberek bajaikkal is hozzá fordultak. Betegségek idején megkérték, hogy imádkozzon, nehéz döntések előtt házukba hívták, hogy jóslatot kérjenek tőle (*mo*). Halálesetkor is gyakran a segítségéért folyamodtak, hogy a halott eltévedt lelkét visszairányítsa a helyes útra, mutassa

⁵ Mivel a mani lámák Csenrézi, az együttérzés bodhiszattvájának hat szótagú mantráját tanítják (OM MANI PEME HUNG), rendelkezniük kell ezzel a beavatással. Ennek a beavatásnak nincs olyan szigorú előfeltétele, mint más beavatásoknak, világi buddhista gyakorlók is megkaphatják arra hivatott mesterektől.

⁶ Szanszkrit dákiní: a bölcsességhez kapcsolódó női princípium. Számos jelentése van. A községes dákinik olyan lények, akik bizonyos szintű spirituális erővel rendelkeznek, a bölcsesség-dákinik pedig olyanok, akik a végső megvalósítás állapotában vannak.

⁷ Varázstör.

⁸ Buddha csodatevéseinek ünnepe. A tibeti hagyomány szerint a holdújév első 15 napján Buddha különböző csodákat mutatott be.

⁹ A legfontosabb buddhista ünnep, a hagyomány szerint Buddha ekkor született Lumbiniban, 35 évvel később ezen a napon világosodott meg a bodhi fa alatt Bódh Gayában, majd 50 évre rá ugyanezen a napon távozott a parinirvánába Kushinagarban.

¹⁰ Buddha ezen a napon forgatta meg először a Tan kerekét, azaz tanítást adott a négy nemes igazságról Szárnáthban első öt tanítványának.

¹¹ Buddha ezen a napon szállt le a Tushita égből Sankhasába, Kashi városába. A hagyomány szerint 41 éves korában egy egész esős évszakot töltött a Tushita mennyben, ahol ott újjászülett édesanyját, Máját és az isteneket tanította.

¹² Rolf A. Stein, *Recherches sur l'épopée et le barde au Tibet*. (Bibliothèque de l'Institut des Hautes Études Chinoises, 13.) Paris, 1959, Pl. 1. Ezúton is köszönöm Orosz Gergőnek, az MTA Keleti Gyűjteménye könyvtárosának, hogy kérésre elküldte nekem Dardzsilingbe e kép másolatát.

neki az utat a *bardó*ban, a köztes létben. A halál után a hetedik hét végén a záró rituálén is sokszor fontos szerepet kapott, valamelyik *'das log* történetét adta elő: a *Karma Dbang 'dzint* vagy a *Kung dga' Rang sgrolt*.

Mint Buchen Gyurmétól megtudtam, a nyolcvanas években az LTWA, a dharamszalai könyvtár hagyományőrzésre szakosodott részlege (Oral History Department) meghívta az összes élő mani lámát – mindössze négyet találtak –, hogy szalagra rögzítse életrajzukat, történeteiket. Tashi Tsering készítette az interjúkat, aki akkoriban a könyvtárban dolgozott, és később nekem is segítségemre volt, amikor a felvételek iránt érdeklődtem. 1998-ban a négy mani láma közül már csak ketten voltak életben: Buchen Gyurme, akit már ismertem, és régi barátja Kollegalban, Buchen Norgye, akit szintén meglátogattam. (Buchen Porongpa, akinek lányával sikerült interjút készítenem és Mani Lama Dawa volt a másik két mani láma, akikkel az LTWA-ban felvétel készült.) Buchen Gyurme elmondása szerint 18 történetet ismert, ezek közül 10-et mondott szalagra – Tashi Tsering szerint mindegyiket leírt szöveg segítségével –, melyek a következők voltak:

- 1) *Dri med kun ldan*: az együttérző királyfi népszerű története, tibeti operaként is előadják. Eredetileg Indiából származó *dzsátaka*,¹³ a tibeti kánon Tengyur (*bstan 'gyur*) gyűjteményében szerepel.
- 2) *Snang sa 'Od de 'bum*: Nangsza Öbum delog¹⁴ története. Egyes tibeti források szerint valódi eseményeken alapul, és Cang tartományban keletkezett a 12. század körül.
- 3) *Kun dga' Rang grol*: Kunga Rangdol delog története, Buchen Gyurme kedvence.
- 4) *'Das log Padma Chos skyid*: kevésbé ismert delog történet.
- 5) *Padma 'Od 'bar*: népszerű történet Guru Rinpoce (Padmaszambhava) előző életéről, tibeti operaként is előadják. Eredetije a *Pema Kathang*¹⁵ című tibeti műben szerepel.
- 6) *Nor bzang*: Norszang királyfi népszerű története, tibeti operaként is előadják. Indiából származik, a tibeti kánon Kangyur gyűjteményében szerepel.
- 7) *Gzugs kyi Nyi ma*: Szukji Nyima brahminnő népszerű története, tibeti operaként is előadják. Indiából került Tibetbe, a tibetiek szerint a Kálidása által írt Sakuntalá történet tibeti változata, a tibeti kánon Kangyur (*bka' 'gyur*) gyűjteményében szerepel.

¹³ Születéstörténet.

¹⁴ Olyan ember, aki meghalt, megjárta a poklokot, majd visszatért a testébe.

¹⁵ A *Pema Kathang* (*pad ma bka' thang*) Padmaszambhava számos életrajzának összefoglaló gyűjteménye, amelynek eredetijét tanítványa, Jeshe Cögyal írta. A „kathang irodalom” több terma szöveget tartalmaz, melyeket a történelem folyamán különböző tertönök (elrejtett kincs-szövegek felfedezői) eltérő időpontokban fedeztek fel. Az egyik legnépszerűbb ezek közül a *Padma bka'-thang shel-brag-ma*, melyre *U rgyan gling pa* (sz. 1323) figyelt fel először.

- 8) *'Gro ba Bzang mo*: Drowa Szangmo dákiní népszerű története, operaként is előadják. Történelmi alapon nyugszik, valószínűleg az Északkelet-Nepálban élő mon népcsoporttól származik.
- 9) *'Das log Karma Dbang 'dzin*: Karma Wangdzin delog népszerű története.
- 10) *Rgya lu Yid mazes Bzod pa'i Dbang phyug*.

Buchen Gyurme gyakran ellátogatott Bodh Gayába, Buddha megvilágosodásának színhelyére, ahol a tizedik tibeti hónapban Öszentsége, a Dalai Láma rendszeres tanításokat adott. 1998-ban én is elmentem, hogy lássam, amint a tibeti zarándokoknak mesél. Ebben az évben Kunga Rangdol delog történetét adta elő, napi 3–4 órán át magyarázott-énekelte, és a messziről jött nomádokból, gyerekekből és emigráns tibetiekből álló nézősereg áhítattal énekelte vele a hatszótagú mantrát: OM MANI PEME HUNG. Mindig is különös fontosságot tulajdonított a delog történeteknek, melyek a pokolból visszatért emberek élményein keresztül tanítják a hallgatóságot az erényes életre. Biztatott, hogy fordítsam le ezeket a szöveget, és találkozásaink során többször megmutatta könyveit, melyeket a legfontosabb mani láma tanításoknak tartott:

- 1) *'Das log lha mo lham cung gi dmyal ba 'grim pa'i rnam thar bzhugs so*¹⁶ – Delog történet a Jolmo völgyből (Észak-Nepál). Fénymásolat az LTWA gyűjteményéből. Acc. No. 2454.
- 2) *Rigs bzang gi mkha' 'gro ma Snang sa 'Od 'bum gyi rnam thar bzhugs so*¹⁷ – Nangza Öbum delog története. Népszerű tibeti történet, tibeti operaként is gyakran előadják.
- 3) *'Das log dkar chags thar pa'i lam ston gsal ba'i sgron me bzhugs so* – Delog kézikönyv. Fénymásolat az LTWA gyűjteményéből.
- 4) *A lags kar ma dbang 'dzin de nyid kyi rnam thar*¹⁸ – Régi, megbarnult szöveg, egy híres delog története.
- 5) *Lo chen Ratna bha dra'i rnam thar bzhugs so* – Szöveg a mani lámák eredetéről. Fénymásolat az LTWA gyűjteményéből, hiányos kézirat.¹⁹
- 6) *Dmyal ba mi yul gyi sa mtshams shi bson gnyis kyi bang chen bka' 'phrin pa bya bral kun dga' rang grol gyi dmyal khams gnas su byon*

¹⁶ Reproduced from a rare manuscript from the library of Lama Zla ba of Yol mo. Published by Lama Dawa and Chopal Lama, Kargyud Sungrab Nyamso Khang, Darjeeling. Delhi, 1984. fol. 1–95, fol. 1–48a. Jelenleg e szöveg fordításán dolgozom.

¹⁷ 1998-ban lefordítottam ezt a szöveget, de még nem jelent meg nyomtatásban.

¹⁸ Written down by Khrag 'thung Rdo rje (Tshul khriims rgyal mtshan), reproduced from the manuscript belonging to Dr. Yeshey Donden of Dharamsala by Ngawang Gelek Demo, New Delhi, 1973. Gedan Sungrab Minyam Gyunphel Series Vol. 55. Ka/3, 1973, 373 p., 10.7x14 cm.

¹⁹ E szöveg teljes változatának fordítása szerepel ebben a cikkben.

nas 'khor 'dus kun gyi chos rgyal rin po che'i dkar nag dbye ba'i 'bras bu'i rnam thar mdo rtsom bzhugs so – Kunga Rangdol delog története.²⁰

A mani lámák eredetéről szóló szöveget, Ratnabhadra életrajzát szintén fontos tanításnak tartotta, hiszen ez írta le hivatása eredetét és a mani láma eszközeit. A sors furcsa játéka folytán azonban – ahogy könyveinek listájából is kitűnik – nem volt meg neki az eredeti szöveg, csak egy fénymásolat az LTWA könyvtárából. Ez egy Szikkimben vásárolt kézirat, melynek négy lapja (10–14 folio) hiányzik.²¹ Lefordítottam a meglévő szöveget, és rövid idézeteket publikáltam belőle a *Démonok és védelmezők* című kötetben.²² Buchen Gyurme megkért, hogy menjek el Kathmanduba, ahol korábban apácákat tanított a mani láma mesterségre a Swayambu sztúpa lábánál, és szerezzem meg azt a hangfelvételt, amit ott készítettek vele, és amelyen az egész történetet hiánytalanul elénekelte. Az alábbi fordítás e hangfelvétel átírása alapján készült.

RATNABHADRA FORDÍTÓ ÉLETRAJZA / MINDEN LÉNY JAVÁRA

OM MANI PADME HUM HRI / NAMO GURU

Ratnabhadra születéstörténete a következő.

Dharmabhadra India földjén született, *Thon mi Sambhota*²³ Tibet középső részén született, *Ratnabhadra* tulku,²⁴ a nagy tudós mester *Ldog sman sding* aranyligetében²⁵ született. Az indiaiak által Ratnabhadranak, a tibetiek által *Rin chen bzang ponak* nevezett [tudós láma] életrajzát megvilágító tükör a következőképpen írja le [élete] történetét:

Az első fejezet Ratnabhadra testet öltéséről szól. OM MANI PADME HUM.

Ezt a beszédet egykoron így hallottam. A boldogság földjének keleti részén állt a *Dvags po bkra shis* ház, amelynek urát *Bkra shis rnam rgyalnak* hívták. Neki és feleségének mindene megvolt, nagy vagyont gyűjtöttek, mégis szomo-

²⁰ Ezt a szöveget 2005-ben lefordítottam és megjelentettem: *Kunga Rangdol alászállása a poklok birodalmába – Egy tibeti delog beszámolója*. In: *Emlékkönyv Kara György professzor 70. születésnapjára*. Szerk. Birtalan Ágnes – Rákoss Attila. Budapest, 2005.

²¹ Lo chen Ratnabhadra'i rnam thar, Dkon rigs, LTWA, Dharamsala, Ms., fol. 1–19b

²² A mani mantra mesterei. In: *Démonok és megmentők*. Szerk. Kelényi Béla. Budapest, 2003, 111–119.

²³ Thon mi Sambhota: 'a Thon törzsből származó kiváló tibeti', Szongcen Gampo király egyik minisztere volt, aki több társával együtt Észak-Indiába ment szanszkritot tanulni. Miután visszatért Tibetbe, megalkotta a tibeti ábécét és két nyelvtankönyvet is írt, lerakva ezzel a tibeti írásbeliség alapjait.

²⁴ Tudatosan újraszületett lény.

²⁵ Ldog-sman-sding vagy 'Dog-ma-lding, dél-tibeti helynév.

rúak voltak, mert nem volt gyermekük, aki átvehette volna a birtok irányítását. Egy napon *Bkra shis rnam rgyal* azt gondolta magában:

– Bár ebben az életemben minden bőség és jólét megadatott, kellene egy fiúgyermek is, akire mindezt örökül hagyom.

Azt mondta hát a feleségének, *Skal bzang chos kyi sgrol* mának:

– Édes párom, fiatalon, míg fogunk fehér volt, nem született fiunk. Most, hogy öregségünkre hajunk fehérbe hajlik, menjünk el *Thang stong rgyal po*²⁶ sziddhához, és kérjük [áldását], hogy fiúgyermekünk szülessen, aki átveszi majd birtokunk és vagyonunk irányítását.

Mérhetetlen mennyiségű ajándékot halmoztak fel, és kíséretükkel elindultak a Chubori vaslánc hídhöz.²⁷ Itt átnyújtották *Thang stong rgyal po* sziddhá-nak szívből jövő, gyönyörű ajándékaikat, és előadták kérésüket, hogy fiúgyermeket szeretnének.

Thang stong rgyal po sziddha erre a következő kinyilatkoztatást tette:

– Ó, nemes pár, fiatalon, míg fogatok fehér volt, nem született fiatok, most, hogy öregen hajatok fehérbe hajlik, a szent Csenrézi bodhiszattva emanáció-jaként²⁸ fiatok születik, a nagy könyörületességű bodhiszattva kegyelméből. [Ezért] ó, nemes úrnő, mostantól kerüld a tisztátalan ételt és ruhaneműt. Fürödj meg, takarítsd ki a házat, majd ülj le egy tiszta helyen meditálni, és törekedj!

Ezzel a tanáccsal útjukra bocsátotta őket. Miután a nemes pár és kísérete visszatért otthonába, az úrnő megfürdött és letelepedett egy tiszta helyen[s] szent meditációba [merült].

Abban az időben a szent Csenrézi Vangcsug²⁹ keletről, a Potala-hegyről³⁰ éjt nappallá téve az élőlények üdvére számádhiban tartózkodva a négy nagy és a többi kis kontinensre tekintett.³¹ A lények hat családjának³² elmúlásból fakadó, minden gondolatot felülmúló szenvedését tapasztalva a következő gondolata támadt:

²⁶ Tibeti „örült jógi” (1361–1485), egyes források szerint a mani lámák hagyományának elindítója, az általa írott Csenrézi ima állandó része volt a mani lámák bevezető rituáléjának.

²⁷ Tibeti *chu bo ri*: a Cangpo folyón építette fel Thangton Gyalpo egyik híres vaslánc hídját. A sziddha nemcsak nagy buddhista mester, de elismert mérnök is volt, akinek számos vaslánc hídjára ma is áll.

²⁸ Sprul-pa.

²⁹ Sphyan ras gzigs dbang phyug.

³⁰ Ri potala: Csenrézi lakhelye a buddhista kozmológia szerint a világ keleti felén.

³¹ A buddhista kozmológia szerint a *bhūmandalán*ak három szintje van: a *kāmadhātu* (vágyvilág), a *rūpadhātu* (forma világ) és az *arūpadhātu* (forma nélküli világ). A *kāmadhātu* közepén áll a Szuméru-hegy, és a négy irányban négy nagy kontinens helyezkedik el, melyeket két-két kisebb sziget fog közre. A déli kontinens, Dzsambudvípa az emberek lakhelye. Egyedül itt található az ember a buddhista tanítással, és itt válhat elérhetővé számára a megvilágosodás.

³² A lények hat családja (*'gro ba rigs drug*): istenek (*lha*), félistenek (*lha ma yin*), emberek (*mi*), állatok (*dud 'gro*), pokollakók (*dmyal ba*), éhszomjú démonok (*yi dvags*).

– Ó, mily fájdalom [látni] az én eltévelyedését, amely a lényeket a három alsó létszférába³³ taszítja! Szülessen le egy emanációm őérettük. Szüntesse meg minden lény tudatlanságát, és tegye képessé őket arra, hogy az erényre törekedjenek.

Majd azt gondolta magában:

– Keleten, a *Dvags lha* házban, *Dvags po bkra shis rnam rgyal* és *Skal bzang chos kyi sgrol ma* fiaként foganjon meg testem emanációja, és tanítsa a déli Dzsambu szigeten a MANI PADMA szívét.³⁴

A szent Csenrézi süvítő üstököshöz hasonló aranyfényt lövellt ki, amely *Skal bzang chos kyi sgrol ma* szívébe hatolt.

A nemes párnak fiatalon, míg foga fehér volt, nem született fia, most, hogy öregen hajuk fehérbe hajlott, Ratnabhadra születésének jeleként a feleség, *Skal bzang chos kyi sgrol ma* gyönyörű, jóslatszerű álmot látott, melyet így mesélt el párjának:

– Keleten, a Potala nevű hegyen négyes kagylóként lépcső magasodott. Felmásztam rajta, és annak belsejében [ott ült] a szent Nagykönyörületességű,³⁵ kinek szívéből mérhetetlen aranyfény sugar lövellt ki, és a fejcsúcsonba hatolt. Egy fehér *ācārya*³⁶ jött, kezében kristálmálát tartva, és így szólt hozzám: „Adj szállást a testedben!”, majd szertefoszlott, mint a tünékeny szivárvány.

A történetet hallva férje így szólt:

– Álmod csodás. Tégy ígéreted szerint, és meditálj tovább!

Skal bzang chos kyi sgrol ma újra leült, hogy a nagytiszteletű Tára szent meditációjába merüljön. Kilenc hónap elteltével egy szerencsés jelű hónap tizenötödik napján³⁷ szivárványsátor borította be az eget, virágeső hullott, muzsikaszó töltötte be a teret, és megszületett a gyermek. Alighogy a világra jött, első szavai ezek voltak:

– OM MANI PADME HUM HRI legyen oltalmára az oltalom nélkülieknek, legyen védelmezője a védtelen lényeknek. Az érző lényeket, akik apáim s anyáim, mind a Potala hegyének földjére vezessem! OM MANI PADME HUM HRI.³⁸

Szülei és a birtok lakói teljes szívükből örvendeztek e szavak hallatán, és nagy ünnepséget rendeztek a gyermek születésének tiszteletére. A fiú a *Rin*

³³ A három alsó létszféra: állatok, poklok és az éhszomjú démonok világa.

³⁴ Lho 'dzam bu gling a déli kontinens, Jambudvīpa. A MANI PADMA szív: Csenrézi hatszótagú mantrájának jelentése.

³⁵ 'Phags pa thugs rje chen po, Csenrézi jelzője.

³⁶ A buddhizmusban, hinduizmusban és dzsainizmusban is használt cím, tanult írástudóra, mesterre utal.

³⁷ Cho 'phrul chen po'i zla ba, az első tibeti hónap, a csodatevés havának 15. napján, azaz teliholdkor.

³⁸ A Csenrézi pudzsának (felajánlási szertartásnak) máig része ez a tibeti vers.

chen bzang po ('Becses drágakő') nevet kapta. [Már születésekor] járatos volt az öt tudományban,³⁹ és amikor hároméves lett, apja azt gondolta:

– Itt az ideje, hogy a fiam indiai nevet kapjon!

Abban az időben egy indiai sziddha, *Dam pa sangs rgyas*⁴⁰ azon morfondírozott magában:

– Úgy látom, megszületett Tibetben *Thon mi Sambhota* emanációja.

A szelek szárnyára kapott, és ott termett *Sman lding* aranyligetében.

Az anya, *Skal bzang chos kyi sgröl ma* éppen a tehenet fejte az ajtónál. Látva a közeledő *ācāryát*, besietett a férjéhez, és azt mondta:

– Egy *ācārya* érkezett az ajtónk elé.

– Ha ott van, hát hívd be! – felelte *Dvags po bkra shis rnam rgyal*.

Behívták az *ācāryát*, és ellátták minden szükséges jóval, majd az apa így szólt:

– Adj nevet a fiamnak, kérlek!

Az indiai sziddha, *Dam pa sangs rgyas* azt mondta:

– A sötét Tibet földjén fénylő lámpához hasonlatos gyermek született. Ezért legyen a neve *Ratnabhadra*.⁴¹

Ez az oka, hogy *Ratnabhadra* néven lett ismert.

Amikor a gyermek tízéves lett, *Dvag po bkra shis rnam rgyal* átadta neki a birtokot, és annak teljes jogú urává tette. *Ratnabhadra* három évig otthon maradt, és védelmezte a birtokot, hogy beteljesítse szülei vágyát. Amikor azonban tizenhárom éves lett, egy napon az égből formát nem öltő tiszta hang szózatát hallotta:

– Ó, te, *Rin chen bzang po*! A Chubori vaslánc hídnál él egy sziddha, *Thang stong rgyal po*, menj el hozzá, és kérd meg, adja meg a Nagykönyörületességű *jidam*⁴² beavatását, és a hozzá tartozó szóbeli tanítást és gyakorlati útmutatást. Kérd el tőle az első és legfőbb Győztes életrajzát írott formájával együtt, és tégy részrehajlás nélkül a lények javára.

Rin chen bzang po szívébe nyílként hatoltak e szavak. Vágyát, hogy a Tan ösvényére lépjen, szüleinek így mondta el:

– Édes szüleim, kérlek benneteket, engedjete a Tan ösvényére lépni, engedjete a Chubori vaslánc hídnál lakó *Thang stong rgyal* pához menni, és a Tan ösvényére lépni.

Szülei azt felelték:

³⁹ *Rig pa'i gnas lnga*: kézművesség (*bzo*), gyógyászat (*gso*), nyelvészet (*sgra*), logika (*tshad ma*), a buddhista hármas kosár tanításai (*sde snod gsum*).

⁴⁰ *Pa dam pa sangs rgyas*: indiai *mahásziddha*, aki sok szútra és tantra tanítást adott át a tibetieknek a 11. században. Dél-Indiában született, és élete során ötször járt Tibetben, ahol Macsig Labdönnel is találkozott, ezért több *csö* (*gcod*) hagyományláncban felbukkan neve.

⁴¹ Jelentése: 'Nemes drágakő'.

⁴² Személyes védőistenség, jelen esetben Csenrézi.

– Bár te vagy az egyetlen gyermekünk, *Thang stong rgyal po* kegyelméből lettél a mi fiunk. Kövesd hát a szent hang útmutatását, menj a nagy sziddha elé, és lépj a Tan ösvényére.

Miután felpakolta *Rin chen bzang po* az ajándékokat, elindult a Chubori vaslanc hídhöz *Thang stong rgyal po* elé, hogy a Tan ösvényére lépjen. Amikor odaért, azt mondta a fiú a sziddhának:

– Ó, nagy sziddha, *Thang stong rgyal po*, hallgass reám! Szent üzenetet kaptam, hogy részrehajlás nélkül terjesszem a MANI-t az élőlények javára, ezért arra kérlek, nagy együttérzésed által add át nekem a Nagy Könyörületességű tanítását legmélyebb lényegével együtt.

Thang stong rgyal po levágta *Rin chen bzang po* haját, átalakította külsejét, és elvette nevét. A *dge bsnen* fogadalom⁴³ letételekor a Ratnabhadra *lo chen* nevet kapta tőle. Emellett megkapta a Nagykönyörületességű jidam beavatását (*dbang*), a hozzá tartozó szóbeli tanítást (*lung*) és a gyakorlati utasításokat (*man ngag*), továbbá Csenrézi *Árjapalo* felszentelését (*rab gnas*).⁴⁴

Így keletkezett a *lo chenek* hagyománylánca, amely olyan, mint a folyó, melynek forrása a hó.

OM MANI PADME HUM HRI

Továbbá elmondta neki a legfőbb Dzsina tanításait (*bka'*) és történeteit (*lo rgyus*), majd ezután a megszabadulás-történetek sora következett. A Chubori vaslanc híd lámája így szólt:

– Elsősorban a legfőbb lámák, *'Jig rten dbang phyug* tankirály és *Dri med kun ldan* tankirály [története] a legfontosabb az apatantra életrajzok tíz fejezete közül; *Gzugs kyi nyi ma* bráhminnő megszabadulás-története a legfontosabb az anyatantra hét fejezete közül; *Gling bza' chos skyid delog* [története] a legfontosabb a huszonegy delog történet közül. De ez nem minden. Mindezek mellett adok néhány kisebb megszabadulás-történetet is. Ó, bölcs Ratnabhadra, *lo chenek* feje! Meditálj [tovább] *Sman sding* aranyligetében.

Ratnabhadra, az emanáció, a tudós láma, az északi *Sman lding* aranyligetében üldögélt. Az égen fenn sötétvörös déli felhők gyülekeztek, a havas fehér hegy kristály sztúpaként [magasodott], lejjebb a sziklás hegy sokszínűsége vágató tigris bundájához hasonlított, lenn a mélyben drágaköveket rejtett a föld. *Sman lding* aranyligetében lótuszvirágok [illata] töltötte be a levegőget, alant a folyó vize olyan [áttetsző] volt, mint a vízfelajánlás, [partján] vízimadarak énekeltek.

⁴³ Az öt világi fogadalom.

⁴⁴ Tibeti: *rab gnas*, szanszkrit: *pratishthā*, szakrális tárgyak, szobrok, képmások felszentelésére szolgáló buddhista gyakorlat, általában egy nagyobb rituálé (*sādhana*) részét képezik.

E kert közepén, amely a régi időkben Tára anya és a dákinik gyülekezőhelye volt, ott ült Ratnabhadra, [Csenrézi] emanációja, a tudós láma, jobb kezével oltalmat adó mudrát⁴⁵ formázva, bal kezében a *Mani bka'* 'bumot'⁴⁶ tartva. Fején megvalósítási szintjét jelző lebegő sapka, testén lyukacsos szerzetesi ruha, és így imádkozott Árja Avalokitésvarához:

– A hat osztály lényei mind keleten a Potala hegyén szülessenek meg!

Aztán fogta a Legfőbb Dzsina⁴⁷ előírásait és történeteit, és a Gyógyító Aranylugas Ligetéből Kjirongba⁴⁸ ment. A csodatevés havában a tizenötödik napon a Tanítás kertjébe érkezett, belefűjt kagylókürtjébe, és a jeladásra a kjirongiak, városiak, öregek és fiatalok, férfiak és nők mind összegyűltek. Ezen a napon Drime Kunden tankirály történetét mondta el. Kjirong nagy ura, akit Csövanglhának hívtak, szintén oda érkezett, és miután kicsit hallgatta, azt mondta:

– A tanításaid csodálatosak. Magyarázd el nekünk, mit jelképez a Tanítás kertje.

– Jól van – felelte [Ratnabhadra].

És a mindentudó láma a következőket mondta:

– Hallgass rám, Nagyúr! Azt a selyemanyagot, amit védelmező mennyezetként [kifeszítettek itt], a dákinik szivárványpalotájának hívják, az alsó részét a dákinik selyemkötelének, a két sátorpóznát a Tanítás tengelyének, a Tan két járművének, a megvilágosodás alkalmazási ösvényének. A két vaskarót az égi villámnak nevezik. A jidam neve: Phakpa Csenrézi Vang. A Tanítás kertjét az istenek égi palotájának is hívják. Az imafüzér (*málá*) a lényeket felfelé húzó, én, a *lochen*, a Tanra buzdító. A piaci sokadalmat *vadzsrá*⁴⁹ testvérbarátság-nak, a hátsó függőnyt az alázuhanás ajtaját elzárónak nevezik. A Győzedelmesnek e palotája⁵⁰ a virágzó buddhaföldeket szimbolizálja. Jobbra a Szerencsésen érkezettek nyolc sztúpája a buddhai tanítás elültetett életfájának (tengelyének) jele. Balra a nagytiszteletű fehér Tára a *lo chen* akadályait szünteti meg. Az ennek aljára kötött lábszárvédőt tartó zsinór az evilágban megszerezhető csodás képességeket jelöli. Az előtte négyszög alakban kirakott pici sztúpák (*chos rten*) a hittel teli nagy erény földjét szimbolizálják. Ennek tetején a százezres mandala alap azt jelöli, hogy az erényes érdemszerző megtisztul minden szennyeződéstől – így tanítják.

⁴⁵ Kéztartást.

⁴⁶ A 12. század végén vagy valamivel később keletkezett történeti munka, melyben a Csenrézi kultuszhoz tartozó legendák, rituálék és tanítások kaptak helyet. A szövegben Szongcen Gampo – az a tibeti király, akinek a buddhizmus elterjesztését tulajdonítják – Csenrézi inkarnációjaként jelenik meg.

⁴⁷ Szanszkrit: Jina, 'a győzedelmes Buddha'.

⁴⁸ Település Tibet déli részén, a nepáli határ közelében.

⁴⁹ A szövegben említett vadzsra testvérbarátság kifejezés arra utal, hogy ez a baráti kötelék szilárd, felbonthatatlan.

⁵⁰ A póznákra kifeszített sátorlap maga, ami alatt a hallgatóság helyet foglal.

Erre a nagy vezér a következőket mondta:

– Akkor most a vaslándzsád jelentését magyarázd és tanítsd!

– Helyes, úgy legyen! – mondták az emberek.

– Mindentudó úr, türelmedet kérem! Amikor elmagyarázom a vaslándzsa [jelentését], figyelj rám! – és a következőket mondta a nagy vezérnek:

– OM MANI PADME HUM HRI. A kezemben lévő vaslándzsa a megszabadulás-történet bevezetőjét jelöli. Felajánlás az apaláma örömére. A csúcán lévő harang felráz a *szamszára*⁵¹ mélyéből. Középen az odakötött csomó a szent Tan szívébe foglaltság jele. Alul a tartó *vadzsra* a haragvó vörös-fekete Hayarivát jelöli. A különálló gyűrű a változatlan (örök) *szamaját*⁵² jelképezi. Az odakötött láncsor az égbe vezető lépcsőt jelképezi. A különálló karperec a piac uralását jelképezi. A félkör alakú gyógyító kő az apaláma ülésének alapját jelképezi. A három különálló csomó a három tiszta testet, a *dharmakáját*, a *szambhogakáját* és a *nirmánakáját*⁵³ jelképezi. Az ennek csúcán lévő árnak hegye a piacokon előadott bevezetést jelképezi. Az erre rákötött ötágú diadém az öt csoportba [tartozó] anyadákinik gyülekezését jelképezi. A hozzákötözött kis harang azt jelképezi, hogy a hírnév a tíz irányban elterjed. Az ezen lévő *bha long* a három világ (vágy, forma, forma nélküli) feletti uralmat jelképezi. A középső körre kötözött gyűrű a királyság gyűrűszerűen [történő] körbejárását jelképezi. Az ezen lévő Nap és Hold jele a négy kontinenst megtisztítja a szennyeződésektől. A tükör megtisztít a tudatlanságtól. A kis harang azt jelképezi, hogy a dicső Tan hangja [messze földekig] elhallatszik. A hozzákötözött *A lig rtsi lig* a Tanba vetett nagy hitet jelképezi. A jobb oldalára kötött tigrisbőr a tiszta jobboldali hőst jelképezi. A baloldalra kötött sárga leopárdbőr a tiszta baloldali hősnőt jelképezi. Az én vaslándzsám magyarázata ez volt.

– Ha ez volt vaslándzsád magyarázata, hát nagyon csodás volt, most fehér kagylókürtöd jelentését magyarázd el és tanítsd!

– Jól van! – mondta. – Meghajlás a nagyszerű apalámák előtt. A Tan kagylókürtje a tenger mélyéből született. A Tan kagylókürtjének megjelenéséhez szóbeli tanítás (*lung*) tartozik. A szép templom tan-kagylókürtje, a drága lámáknak édes hangja, a tanbarát (buddhista) nemeseknek jeladása, a mani láma hírnöke, a piaci sokadalom erényre ösztönzője, Csenrézi láma tanításának hangja. OM MANI PADME HUM HRI. Ez a kezemben tartott fehér kagylókürt annak a jele, hogy én Csenrézi fiainak sorába tartozom. A [töretlen] romlatlan

⁵¹ Újjászületések végtelen forgataga.

⁵² Tib. *dam tshig*, fogadalmak és előírások, melyek egyfajta köteléket hoznak létre mester és tanítvány között a beavatás során.

⁵³ A Buddha három teste (szkt. *trikāya*): a *dharmakája* (Tantest) az Abszolút valóság, az Üresség világa, csak megvilágosodott lények tapasztalják. A *szamboghakája* (Gyönyörtest) a transzcendens, őseredeti, örök archetipikus forma, mely meditációban megtapasztalható. A *nirmánakája* (Emanációs test) a jelenségvilág, amelyben élünk, itt és most, ahol a Buddha látható formában manifesztálódik.

hagyománylánc Ratnabhadráé hagyománylánc, a tanítás a romlatlan hatszótagú mantra tanítása, a Dharma a romlatlan virágzó tavirózsa. A királyságot körbejáró alázatos koldus, tetteimet és azok okát felfogó *lo chen*, a hívőket a Tan irányába ösztönző elefántösztrőke, a bűnösök felett ítélkező irányadó vagyok. A *lo chenek* eredetét ezennel előadtam.

A nagy vezér, az urak és a szolgák erre azt mondták:

– Ha ez a te eredeted, hát az nagyon csodás. Mondd el nekünk és tanítsd most a tettet, annak oka és következményének tanítását!

Erre Ratnabhadráé *lo chen* először *Gling bza' chos skyid* delog életrajzát adta elő, majd *Mi la ras pa* és *Dri med kun ldan* életrajzát. Közben minden ember szeméből könnyek potyogtak. A nagy vezér, az urak és a szolgák csak sírtak és nagyokat sóhajtoztak. A Tan kertjéből a palotába mentek. Egy kis idő múlva megérkezett *O rgyan Bhairotsani lo chen* nagy női kísérettel. Látva Ratnabhadrát csodálkozott, és azt mondta:

– OM MANI PADME HUM HRI. Nagyszerű szülők dicső gyermeke által a hat világ lényei a Potala-hegyen szülessenek és Csenrézivel találkozzanak! – mondta *O rgyan Bhairotsani*. – Csupán csak látni is téged nagy boldogság. Gyönyörű a testszíned és fehér az arcod. Az érző lények érdekét helyesen védelmezed.

Ezután a messzi távolból a MANI zümmögő hangját lehetett hallani. Három *lo chen* érkezett, *Lo chen klong yangs rang grol*, *Lo chen bkra shis dar rgyas* és *Lo chen karma 'brag grags*. [Azt mondták:]

– Fiú, te az élőlények javát késlekedés nélkül szolgálod! A hat szótag romlatlan tanítása Napként ragyogjon!

Ezután a nagy vezér azt gondolta:

– Vajon a *lo chenek* tanítása igaz tanítás?

Látva a Nyolcezres tanítást és abban az “Állandóan síró”⁵⁴ életrajzát, a nagy vezér szívében kiváló hit született Ratnabhadráé *lo chen* iránt. Arany mandala ajándékot és kiválóságát elismerő hét részből álló ajándékot adott neki. Ratnabhadráé *lo chen* adakozó ura Kjirong tartományának nagy vezére, *Chos dbang lha* volt, maga a kormányzó (*sde pa*). Ezután Ratnabhadráé nem sokára a piacra ment. Hét napig tanított ott. Aztán *Kong po A rong rdzongba* ment. Onnan Szikkimbe ment. Lett egy *O rgyan bstan 'dzin* nevű tanítványa. Így a határtalanul a lények javát szolgáló története messze földre elterjedt. Így összegyűjtve írásba foglaltuk.

A *lo chenek* eredetének hagyománylánc:

Lo chen O rgyan bstan 'dzin

Lo chen dvags lha sgam po

⁵⁴ Szadaparudita története a Nyolcezres *pradnyáparamitá*ból, aki még saját testét is eladta volna, hogy megkaphassa a *pradnyáparamitá* tanításokat.

Lo chen bkra shis dar po
Lo chen O rgyan rig 'dzin
Lo chen blo gsal rgya mtsho
Lo chen 'jam dpal rang grol
Lo chen bstan 'dzin 'brug rgyal
Lo chen ma 'brug rgyal sgrol ma
Lo chen ngag dbang rig 'dzin
Lo chen lar pa 'i sging
Lo chen bsod nams rig 'dzin
Lo chen 'jigs med grags pa
Lo chen karma 'brug rgyal

Ez volt a *lo chenek* tizenhármasság hagyománylánca. A röviden leírt Ratna-bhadra születéstörténet ezzel véget ért. HA HA HE HE / *szerencse* / béke minden lénynek!

* * *

Buchen Gyurme élete utolsó éveiben végre támogatót talált egy Amerikában élő tibeti politikus személyében, aki segítette megvalósítani azt a vágyát, hogy továbbadja hivatását. Amerikába is meghívást kapott, a Smithsonian Institute rendezvényére, és Rinchen Dharlo, a Tibet Fund vezetőjének támogatásával számos apácát próbált rávenni Indiában és Nepálban, hogy gyakorolják a mani láma mesterséget. Először Kathmanduban, a Swayambhu sztúpa mellett álló Thukje Choling kolostorban tanította az apácákat. Tsering Rhitar Sherpa készített filmet itteni tevékenységéről, melyet 2003. októberében be is mutattak a Himalája Filmfesztiválon Amszterdamban.

Utolsó éveiben a Dharamszala melletti kolostorban, Dolmalingben tanította az apácákat, és végül rájuk hagyta könyveit, tekercsképeit. 2004-ben rövid betegeskedés után távozott el; a szomszédos hindu szent helyen, Haridwarban hamvasztották el. Nem tudva hirtelen betegségéről, halála után néhány hónappal értem Rádzspurba, ahol Buchen Gyurme házában már csak unokaöccsét találtam, aki odaadott egy dobozt, hogy nézzem át a régi fotókat, hátha használni tudok valamit közülük. Az utolsó mani láma féltve őrzött kincsei között megtaláltam a Hopp Ferenc Múzeum *Démonok és védelmezők* című katalógusát is, melyet egy évvel korábban sikerült még odaadnom neki. Eszembe jutott az a pillanat, amikor meghallva jövetelem hírért, kifutott egy dekjilingi családnál végzett rituáléről, és meglátta saját fotóját a könyvben. Vidáman kiabálni kezdett az utcán, hogy összehívja az apró falu lakóit és megmutassa a cikket. Egész életét az irányította, hogy örökül hagyhassa ránk a mani lámák hagyományát. *Sarva mangalam.*